

Шляхи розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів у процесі навчання в творчій спадщині В.О.Сухомлинського

Пізнавальний інтерес є важливим збудником навчання, впливає на характер діяльності, відбивається на її результатах. Як особлива емоційна окраса думки, він безпосередньо супроводжує процес оволодіння знаннями. Саме від його емоційної яскравості залежить така важлива риса розумової праці, як уміння набувати і користуватися вже набутими знаннями. Це дуже добре розумів В.О.Сухомлинський, який робив усе можливе, щоб зацікавити учнів, сформувати у них стійкий пізнавальний інтерес, виробити бажання вчитися: «... там, де немає радісного захоплення навчальною працею, бентежного подиву перед істиною, що відкривається завдяки напруженню внутрішніх сил дитячої душі... не може бути й мови про любов до науки і знань» [1, 427].

У дидактичній системі великого педагога знаходимо різноманітні шляхи формування інтересу, які сприяють підвищенню якості навчання. На перший план в розвитку пізнавальних інтересів В.О.Сухомлинський ставить навчальну діяльність учнів, їхню працю, як широкий шлях пізнання невідомого, нового. «Найважливіше джерело радості пізнання – а це почуття і є зерно, з якого росте могутнє дерево багатого духовного життя, переживання і відчуття того, що знання – це плоди напруження мого людського духу, плоди пошуків, творчості – праці думки, душі» [2, 334 - 335].

У педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського також є багато цінних методичних порад щодо розвитку та навчання дітей рідної мови. Він рішуче не погоджується з думкою ніби мова належить до «сухих» навчальних предметів, а, навпаки, вважав, що потенціал зацікавлення рідною мовою закладений у самій мові. Але необхідно по-справжньому розкрити її красу. Зробити це може тільки вчитель, який сам щиро любить рідну мову, закоханий у її багатство. Він повинен вибирати із скарбниці мови саме ті слова, які відкривають шлях до дитячого серця [4]. Завдання словесника полягає в тому, щоб перед дітьми відкрилась поетична грань слова, щоб слово, як зазначає В.О.Сухомлинський, «образно кажучи, стало очима, які бачать красу. Тут ми маємо справу з однією найтонших і найважливіших речей, які є у навчанні і вихованні. Це життя слова. Слово рідної мови повинно жити в дитячій творчості» [4, 4].

Для розвитку думки учня, педагог Павлиської школи проводив на природі своєрідні заняття, які назвав уроками мислення. «Чим краще вдалося вчителю відкрити очі школярам на незрозуміле, тим глибше їх почуття здивування, тим яскравіше дитяче прагнення знати й пізнавати. Ставлення дитини до навчання як до блага, щастя, радості взагалі немислиме, якщо в її духовному розвитку немає бурхливого життя думки. Кожній виучуваній букві, кожній арифметичній дії повинні передувати уроки мислення... Школа мислення, що почалася в перший період навчання, не повинна припинятися ні на один день» [2, 335]. Діти роблять багато відкриттів, спостерігаючи за природою. У пильному погляді на явища природи зливаються в органічній єдності образ, емоція, слово. Це злиття Сухомлинський називає активністю мислення. Дитина, яка прийшла до школи, стане допитливою, старанною до навчання лише тоді, коли мислить, коли їй притаманна жива думка, що загострює розум.

Використовуючи проблемність у навчальному процесі, як один із шляхів розвитку пізнавального інтересу, педагог особливої уваги надавав дослідницькому підходу до предмету вивчення. При цьому учням не дають готових висновків або доведень тієї істини. Діти мають самі висувати гіпотези і підтверджувати доцільність кожної з них. Вчитель так створює проблемні ситуації, що прямої відповіді в підручнику школярі не можуть знайти: треба для цього використати аналіз, порівняння, зіставлення, з'ясувати причину або наслідки певного явища, а головне свідомо прагнути долати труднощі. «Пізнання саме по собі дивний, незвичний, чудовий процес, який пробуджує живий і незгасний інтерес. У природі речей, в їх

відношеннях і взаємозв'язках, у рухові й зміні, в людських думках, у всьому, що створила людина, - невичерпне джерело інтересу. Але в одних випадках це джерело, як струмок дзюрчить на наших очах – підходь, дивись, і перед тобою відкривається дивовижна картина таємниць природи; в інших – джерело інтересу приховане в глибині, до нього треба добратися, докопатися, і часто трапляється так, що сам процес «підходів», «підкопів» до сутності природи речей і їх причинно-наслідкових зв'язків є головним джерелом інтересу» [2, 479]. У дітей виробляється здатність досліджувати, пізнавати, вивчати факти і явища. «Добувати знання – це значить відкривати істини, причинно-наслідкові й інші різноманітні зв'язки. Це значить відповідати на запитання» [1, 369].

Самостійна робота учнів – один з напрямів розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів. «Якщо ви будете сподіватися тільки на видимі, помітні стимули, які пробуджують інтерес до навчання, до уроків, ви ніколи не виховаєте справжньої інтелектуальної працьовитості. Прагніть того, щоб учні самі відкривали джерела інтересу, щоб у цьому відкриванні вони відчували власну працю й успіх – само по собі це одне з найважливіших джерел інтересу» [2, 479].

Одним із шляхів пробудження пізнавального інтересу у дітей В.О.Сухомлинський вважав створення ними казок. Завдяки казці, дитина пізнає світ не лише розумом, а й серцем. Педагог зазначав: «...естетичні, моральні та інтелектуальні почуття, які народжуються у душі дитини під враженням казкових образів, стимулюють потік думки, який пробуджує до активної діяльності мозок і зв'язує повнокровними нитками живі острівці мислення. Без казки – живої, яскравої, що оволоділа свідомістю і почуттям дитини, - неможливо уявити дитячого мислення і дитячої мови як певного ступеня людського мислення і мови» [3, 176 – 177]. У книзі «Серце віддаю дітям» він детально описує процес складання казок і наводить 37 із них авторами яких були діти.

Важливе значення для розвитку інтересів учнів є застосування одержаних знань. Про це В.О. Сухомлинський пише: «Джерело інтересу – і в застосуванні знань, у переживанні почуття влади над фактами і явищами... У дитячому ж духовному світі ця потреба особливо сильна. Та якщо немає поживи для неї – живого спілкування з фактами і явищами, радості пізнання ця потреба поступово слабне, а разом з нею згасає й інтерес до знань» [2, 480].

Успіх розвитку інтересу до навчання також залежить від уміння вчителя викликати у школярів емоції подиву, радість пізнання. Адже момент подиву впливає на мозок і примушує його працювати, переживання подиву створює атмосферу допитливості, що розширює кругозір учнів. «Позитивні емоції дітей, що виникають у процесі навчання, відіграють величезну роль у вихованні бажання вчитися. Завдання вчителя полягає в тому, щоб постійно розвивати в дітей позитивне почуття задоволення учінням, щоб у цього почуття виник і утвердився емоційний стан – пристрасне бажання вчитися» [1, 7]. Адже від того, як почуватиме себе дитина, піднімаючись на першу сходинку драбини пізнання, що вона переживатиме, залежить весь її подальший шлях до знань.

Ідеї спадщини В.О.Сухомлинського щодо шляхів розвитку пізнавального інтересу молодших школярів залишаються актуальними, вони і нині знаходять своє втілення в навчальному процесі початкової школи.

Література

1. Сухомлинський В.О. Духовний світ школяра //Вибрані твори: В 5-ти т.-Т.5.- К.,1977. – С. 7 - 427.
2. Сухомлинський В.О.Сто порад учителю // Вибрані твори: В 5-ти т.- Т.2.- К., 1977.– С.334 - 655.
3. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям // Вибрані твори: В 5-ти т.- Т.3.- К., 1977.- С.7-278.
4. Сухомлинський В.О. Слово рідної мови // Українська мова і література в школі. - 1989. - №1. – С.3-5.

Сидорець І.В. Шляхи розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів у навчальному процесі початкової школи // Наукові записки : Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інститут педагогіки, психології та мистецтв.- Вип.7: У 2-ох част. – Ч.1. – Вінниця, ВДПУ ім..М.Коцюбинського, 2010. – С.65-68.